

Az informatikával kapcsolatos harmadik tudományterület a *filozófia*. A filozófia felosztható általános filozófiára és az egyes tudományokkal foglalkozó filozófiára. Az informatika filozófiája még nem létezik, ezt még meg kell teremteni. Ez az ismeret filozófiájával, az ismeretelmélettel kezdődhetnek. Érdekes téma lehet az ismeret és az információ fogalma közötti különbség. Számításba kell venni pl. WITTGENSTEIN nyelvészeti orientációjú „analitikus” filozófiáját. De nem minden filozófus foglal állást pozitívan az ismeretekről (és az információról). Hogy GORGIAS-t idézzük: „Semmi sem létezik”. „Ha mégis létezne valami, az nem lenne érthető”. „Ha érthető lenne, nem lenne továbbítható.”

Irodalom

BELKIN, N. J.: Information concepts for information science. = Journal of Documentation, 34. köt. 1978. p. 55–85.

CHOMSKY, N.: Aspects of the theory of syntax. Cambridge, Mass. MIT Press, 1969.

CHOMSKY, N.: Syntactic structures. The Hague – Paris, Mouton, 1957.

DIEMER, A.: Informationswissenschaft. Zur Begründung einer eigenständigen Wissenschaft und zur Grundlegung eines autonomen Bereiches „Informationswissenschaften” = Nachrichten für Dokumentation, 22. köt. 1971. p. 105–113.

MEYER, D. E. – SCHWANEVELDT, R. W.: Meaning, memory structure and mental processing = Science, 192. köt. 4234. sz. 1976. p. 27–33.

OSINGA, M.: Informatiewetenschap en referentiekader = Open, 8. köt. 1976. p. 521–529.

OSINGA, M.: Informatie, informatie-theorie en informatiewetenschap = Open, 8. köt. 1976. p. 71–76.

WADE, N.: Citation analysis: a new tool for science administrators. = Science, 188. köt. 1975. p. 429–432.

WELLISCH H.: From information science to informatics, a terminological investigation. = Journal of Librarianship, 4. köt. 1972. p. 157–187.

WILKS, Y.: Frames for machine translation = New Scientist, 1977. p. 802–803.

WILKS, Y.: Time flies like an arrow = New Scientist, 1977. p. 696–698.

/OSINGA, M.: Some fundamental aspects of information science. = International Forum of Information and Documentation, 4. köt. 3. sz. 1979. p. 28–34./

(Csáth József)

Szakkönyvtártudomány. Érvek és ellenérvek

A tudományos–műszaki forradalom fokozott helytállást kíván a szakkönyvtáraktól. A Szovjetunióban kb. 15–20 évvel ezelőtt vetődött fel a *szakkönyvtártudomány* mint alkalmazott könyvtártudomány kialakítása iránti igény.

A szakkönyvtártudomány hívei arra törekcsenek, hogy felhívják a könyvtáros közvélemény figyelmét a szakkönyvtárak fejlődésének problémáira. Szerintük a szakkönyvtártudomány alapvető célja, hogy feltárja a szakkönyvtárak sajátosságait és potenciális lehetőségeit, meghatározza fejlődésük útját, valamint orientálja a szakkönyvtárosok elméleti képzését.

A modern tudomány az integrálódás és a differenciálódás eredményeképpen változik, alakul. Az egyes tudományos diszciplínák felépítése lehetővé teszi, hogy általános kereteik között foglalkozzunk speciális területeik alapvető problémáival.

A *szovjet könyvtártudományban* másként alakult a helyzet: van általános könyvtártudomány, de speciális nincs. A szakkönyvtártudomány kialakításával kezdetét vehetné a szovjet könyvtártudománynak a tudományelméleti elvekkkel megegyező strukturális átrendezése.

Ezek a pozitív vélemények. Fő ellenérvként azt hozzák fel, hogy a „szakkönyvtártudomány leválasztása objektív okoknál fogva a könyvtárak nagy csoportjának elkülönüléséhez vezetne, s ezáltal szükségtelenné tenné számukra a könyvtártudomány alapvető elveit”. Ezek a kijelentések azonban megalapozatlanok.

Külföldön sincs szó semmiféle elkülönülésről. Pl. az USA-ban az 1909-ben megalakított *Association of Special Libraries* a szakkönyvtárak munkáját koordinálja, és gondozza a szakkönyvtárak elméleti és gyakorlati kérdéseivel kapcsolatos kutatásokat és vizsgálódásokat. Jellemző, hogy ebben a tevékenységben kezdetől fogva részt vettek a közművelődési könyvtárak képviselői is.

Az ilyen ijesztgetéseknél sokkal realisabb egy másik veszély: a *tudomány fejlődésének mesterséges fékezése*, struktúrájának megőrzése a változó feltételek ellenére. Az elmélet megrekedése mindig maga után hozza a gyakorlat elmaradását is.

A szakkönyvtártudomány bírálói azonban mindezzel nem elégszenek meg: azt erősítgetik, hogy a szakkönyvtáraknak nincsenek olyan speciális tulajdonságaik, amelyek külön kellene tanulmányozni. *További érvük*, hogy az általános elmélet keretein belül nem lehet a *könyvtárakat típusok szerint szétosztani*, mert a szakkönyvtártudomány után meg kellene teremteni a gyermek-, általános-, orvosi-, mezőgazdasági-, főiskolai stb. könyvtártudományt is. Ez természetesen túlzás, karikírozás, minthogy a fenti felsorolásban csak két alapvető típus található; *egyfelől a közművelődési, másfelől pedig a szakkönyvtár*. A könyvtárak típusok szerinti megkülönböztetésének helytelenségét igyekeznek alá-

támasztani még azzal is, hogy műszaki könyveket nemcsak a szakkönyvtárak gyűjtenek, hanem a közművelődési és gyermekkönyvtárak is.

Meg kell jegyezni a következőket. Először: *a könyvtártudomány tárgyi struktúrájának fő eleme nem a könyv, hanem a könyvtár.* Másodsor: „Meghatározott tárgyú könyvek beszerzése nem teszi a könyvtárat szakkönyvtárrá. A szakkönyvtárak első és legfontosabb eleme a szakkönyvtáros . . . Számára életszükséglet a könyvek gyűjtése, hogy a gyűjtemény hatalmas, állandóan növekvő, valóságos erővé váljék. A szakkönyvtáros köteles mély és aktív érdeklődést tanúsítani a gyűjteményhez kapcsolódó problémák iránt . . .” – írja 1912-ben M. S. DUDGEON, amerikai könyvtáros.

Sokat vitatkoznak a „szakkönyvtártudomány” terminológiáról is, amely az angol „special librarianship” nem egészen hű fordításából keletkezett. Valóban van különbség, de nem akkora, mint ahogy azt felnagyítani igyekeznek.

A szakkönyvtártudomány a szakkönyvtárak gyakorlatainak elmélete. Az USA-ban a könyvtárelméleten belül már régen létezik alkalmazott szféra, s itt helyet kapott a szakkönyvtárak fejlődési problémáinak megoldása is.

A szakkönyvtártudomány tárgya. A szakkönyvtártudomány nem tanulmányozhat olyan jelenségeket, amelyek jelentősen különböznek az általános elmélet tárgyát képező jelenségektől. Ezért tárgya három elemet foglal magába: *a könyvet, a könyvtárat és az olvasót.*

A szakkönyvtártudományban az első elemet nem a könyv, hanem a műszaki stb. dokumentum képviseli. A szakkönyvtár állománya ugyanis a könyveken és folyóiratokon kívül szabadalmakat, műszaki dokumentációkat, tudományos–műszaki beszámolókat stb. is tartalmaz. A szakirodalom nevelő hatása bonyolultabb, kevésbé látható, közvetett. Ebből adódik a szakkönyvtár és a közművelődési könyvtár nevelő funkciójának teljesítésében tapasztalható különbség.

A szakkönyvtártudomány tárgyi struktúrájának *második eleme a szakkönyvtár.* Ez a sajátosság nemcsak a szakmai dokumentumok beszerzésével és használatba adásával függ össze, hanem azzal is, hogy e könyvtárak rendszerint egy meghatározott vállalathoz (szervezethez) tartoznak, amely mindig konkrét, viszonylag szűk gyűjtőkört ír elő a számukra, s ez egyben megszabja az olvasás szervezését is.

A szakkönyvtárosnak ismernie kell a könyvtárügyet, a szakkönyvtár munkájának sajátosságait, a kiszolgált kollektíva szociális–pszichológiai jellemzőit, a szakterület tudományos és technikai fejlődésének problematikáját és perspektíváját, más tudományterületekkel való kapcsolatait. Nem véletlen, hogy az IFLA 42. ülészakán *megkülönböztették a könyvtárost a specialistától, a szakkönyvtárostól, aki szakági tudását ötvözi a könyvtári szakismeretekkel.*

A harmadik elem nemcsak egyszerűen olvasókból áll, hanem *egy konkrét foglalkozási ág képviselőiből, akik különféle olyan munkakollektívákat alkotnak, amelyek szervezeti és funkcionális struktúrájukkal kollektív olvasóként lépnek fel.* Ez azt jelenti, hogy a kollektíva minden tagja az általa művelt tudományterület szakkönyvtárának olvasója.

Ily módon a szakkönyvtártudomány tárgya a következőképpen specifikálódik: *dokumentum, szakkönyvtár, munkakollektíva.*

A szakkönyvtártudomány tehát a könyvtártudomány olyan alkalmazott területének tekinthető, amely *a tudományos dokumentumoknak szakmai és nevelési célokra való felhasználását tanulmányozza a szakkönyvtári folyamatok struktúrájában, jellegében, tulajdonságai-ban, fejlődésében rejlő sajátosságok feltárása révén.*

A szakkönyvtártudomány célkitűzései. Minden könyvtárnak meghatározott ideológiai és tudományos–tájékoztatási funkciókat kell ellátnia. A különböző típusú könyvtárak azonban különböző módon vesznek részt ebben a munkában, amelynek összesített határfokát éppen azáltal lehet megnövelni, hogy a lehető legpontosabban határozzuk meg a különféle könyvtárak e tevékenység keretében ellátandó feladatait, elérendő céljait. *A szakkönyvtártudomány célja a kutatások eredményeinek maximális, elméletileg és módszertanilag egyaránt megalapozott és eredményes felhasználása a gyakorlatban.* E cél elérése egy sor konkrét, sajátosan szakkönyvtári probléma megoldásával függ össze.

Módszerek és folyamatok. A szakkönyvtárakban a közművelődési könyvtáraktól eltérő módon folyik az olvasószolgálati munka. Itt szükségképpen *objektív információs igényeket és szükségleteket elégítenek ki, s ezek pedig a kiszolgált kollektívák feladatterveiből fakadnak.* Tehát az olvasói aktivitás és nevelés kritériumául a szakkönyvtárakban az objektív információ követelmények szolgálnak.

Szervezési formák. A szakkönyvtárak működése és munkájának szervezése a velük szorosan *kooperáló információs szolgálathoz igazodik.* Az ilyen együttműködés szükségességének három alapvető oka van: az állomány egysége, az információs követelmények kielégítésében való részvétel, valamint az egy és ugyanazon kollektíva kiszolgálása.

Ahhoz, hogy a szakkönyvtárak működését megbízható tudományos alpra helyezzük, szükséges a szakkönyvtárosok mozgósítása, az elméleti és gyakorlati szakemberek együttműködésének kiszélesítése.

/SEHURIN, D. E.: Voproszű teorii i praktiki szpecial'nuh bibliotek = Naucsnuie i Tehncicseszkie Biblioteki SZSZSZR, 1979. 8. sz. p. 11–18./

(Volant Anna)